

شناسایی و طبقه‌بندی مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای در آموزه‌های مکتب سلیمانی

نرجس رستگاری^۱، حکیمه دانشور^۲، محیا پوریزدانپناه کرمانی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۳۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۲۴

چکیده:

این مقاله با هدف بازشناسی مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای از منظر شهید سلیمانی انجام گرفته و در آن از روش تحلیلی - توصیفی استفاده شده است. حوزه پژوهش، کیفی و از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر نوع تحلیل، اسنادی است. به‌منظور گردآوری داده‌های لازم برای پاسخگویی به سؤال‌های پژوهش، کلیه اسناد و مدارک موجود و مرتبط با موضوع حاضر با استفاده از فرم گردآوری داده‌ها، جمع‌آوری و با شیوه کیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. از چهار منبع مورد ارزیابی، ۲۱۸ مفهوم شناسایی و اخذ شده است که با تفکیک و دسته‌بندی این مفاهیم و شناسایی وجه مشترک و افتراق آنها تعداد ۱۰ خرده مفهوم و سپس در طی کدگذاری انتخابی، چهار مؤلفه اصلی شناسایی شد که عبارت‌اند از: اخلاق فردی (انعطاف‌پذیری، همدلی، جاذبه عمیق)، اخلاق وظیفه‌گرایانه (تعهد، الهام بخشی، شفافیت ارتباطی)، اخلاق حقوقی (پردازش متوازن، چشم‌انداز اخلاقی) و اخلاق عدالتی (چشم‌انداز مشارکت، برون‌گرایی). این پژوهش با ارائه الگوی عملی شناسایی ابعاد شخصیتی شهید حاج قاسم سلیمانی با هدف حفظ و آموزش چنین ویژگی‌های ارزشمندی به نسل‌های آینده سرزمینمان، ایران، انجام گرفت.

واژگان اصلی: اخلاق، اخلاق حرفه‌ای، تحلیل اسنادی، آموزه‌ها، شهید سلیمانی.

۱. دانش‌آموخته دکتری برنامه‌ریزی درسی و مدرس دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

ha.daneshvar2012@yahoo.com

۲. عضو هیات علمی دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

۳. دانشجوی دکتری تفسیر تطبیقی گروه معارف اسلامی، دانشگاه یزد، یزد، ایران

مقدمه

یکی از جنبه‌های رفتاری انسان، اخلاق و اخلاقیات است. در طول تاریخ بشر، همیشه ماهیت و چیستی اخلاق، چرایی یا ضرورت اخلاق و چگونگی یا نحوه برقراری اخلاق در سطح فردی و اجتماعی برای اندیشمندان مورد توجه بوده است. تحقیق و بررسی در این خصوص نشان می‌دهد، در میان انواع مخلوقات، انسان تنها موجودی است که از اخلاق و صفات اخلاقی برخوردار است. انسان‌ها توانایی منحصربه‌فردی برای تعریف هویت، انتخاب ارزش‌ها و تثبیت باورهای خود دارند. هر سه اینها مستقیماً بر رفتار افراد تأثیر می‌گذارند (رحمان، ۱۹۵۶) آن‌ها برای نشان دادن صحت باورهای خود، از جمله جنگ و فداکردن جان خود، تلاش زیادی کرده‌اند؛ برعکس، مردم انگیزه‌ای برای حمایت یا تأیید باورهای دیگران ندارند، به‌ویژه اگر این باورها برخلاف باورهای خودشان باشد (وانگ و همکاران، ۲۰۱۸). درحالی‌که پرداختن به باورهای دیگران و تجزیه و تحلیل ارزش‌هایی که زمینه‌ساز عمل آنها در موقعیت‌های مختلف کاری و زندگی شده است، می‌تواند راهگشای عمل دیگران باشد. شواهد نشان می‌دهد که جامعه ایران هم اکنون و بی‌تردید در سال‌های آینده بیش از هر چیز دیگری نیازمند توجه به پرورش انسان‌ها یا به عبارتی شهروندانی متخلق به ارزش‌های اخلاقی است (سعیدی رضوانی، ۱۴۰۱). کم‌مهری به ساحت تربیت اخلاقی در کشور در وجه عملی آن بیشتر دیده می‌شود. تحقیقات قابل توجهی که درباره اخلاق در عرصه مباحث فلسفی و روان‌شناختی و حتی جامعه‌شناختی انجام شده است اما در کشور ما با وجود این سابقه و پیشینه علمی درباره اخلاق، رویکردها و الگوهای بومی یا بومی‌شده برخاسته از اندیشه‌ورزی اندیشمندان خود در اختیار نداریم؛ بنابراین، تحلیل ما نیازمند توجه عمیق‌تری به این حوزه حیاتی است. یکی از بسترهای مناسب برای توسعه مباحث نظری و عملی در زمینه تربیت اخلاقی است و در این پژوهش اخلاق حرفه‌ای، بررسی ابعاد شخصیتی و رفتاری افراد بزرگی همچون شهید حاج قاسم سلیمانی و شناسایی ابعاد وجودی ایشان و الگوگیری از ارزش‌ها و عقاید و باورهای چنین افرادی در عمل است تا به سمت تولید رویکردها و الگوهای اخلاق حرفه‌ای بومی حرکت کنیم.

آنچه مسلم است افراد مطابق با ارزش‌های شخصی یا آنچه که مهم می‌دانند عمل خواهند کرد.

1. Rahman.A

2. Wang et al. 2018

ارزش به‌عنوان اصلی تعریف می‌شود که رفاه را ارتقا می‌دهد یا از آسیب جلوگیری می‌کند. (کلین^۱، ۲۰۱۷) در تعریفی دیگر آمده است: ارزش‌ها دستورالعمل‌های ما برای موفقیت ما هستند - پارادایم ما در مورد آنچه قابل قبول است (رسنیک^۲، ۲۰۱۲). ارزش‌های شخصی این‌گونه تعریف می‌شوند: «باورهای عاطفی در اصولی که به‌ویژه برای فرد مطلوب یا مهم هستند» (ساگیو و همکاران^۳، ۲۰۱۷) ارزش‌های ما، احساسات را با تجربیات ما مرتبط نموده و انتخاب‌ها، تصمیم‌گیری‌ها و به‌طور کلی ما را به‌سوی آنچه می‌اندیشیم درست است، هدایت می‌کند (مارتینز و کوتزی^۴، ۲۰۱۱).

مشاهدات یک فرد در محیط اطرافش از طریق ارزش‌های او فیلتر می‌شود تا مشخص شود که آیا باید اثری صرف انجام کاری در مورد تجربیاتش کند یا خیر. فردی که برای طلا ارزش قائل است و هنگامی که راه می‌رود کیسه‌ای بزرگی از طلا را در مسیر خود می‌بیند، انگیزه پیدا می‌کند تا آن را بردارد. کسی که برای زندگی خود ارزش قائل است و مارهای سمی را می‌شناسد، هنگامی که در صحرا قدم می‌زند، از صدای مار زنگی (مقدار منفی) از آن محیط دور می‌شود؛ به‌گونه‌ای دیگری توان گفت: «ارزش‌ها ترازوهایی هستند که برای سنجش انتخاب‌هایمان برای اعمالمان، خواه به سمت چیزی حرکت کنیم یا از چیزی دور شویم، استفاده می‌شوند (ماشلاه^۵، ۲۰۱۵). «عقاید اصلی به‌عنوان باورهای بنیادی غیرقابل انعطاف، مطلق و تعمیم‌یافته تعریف می‌شوند که افراد در مورد خود، دیگران، جهان و یا آینده دارند» (بک جی^۶، ۲۰۱۱) وقتی کسی اعتقادی را می‌پذیرد، نظریه یا گزاره درست او است. اعتقادات دارای درجه‌ای از عدم قطعیت هستند زیرا بسیاری از باورها را نمی‌توان مستقیماً مشاهده کرد (برومبرگ-مارتین، شاروت^۷، ۲۰۲۰) ما از باورها برای کمک به درک دنیای اطرافمان استفاده می‌کنیم. باورهای یک فرد او را در تصمیم‌گیری و واکنش به موقعیت‌ها راهنمایی می‌کند. باورها معمولاً در دوران کودکی یا هر تجربه مهم دیگری شکل می‌گیرند (ونزل^۸، ۲۰۱۲).

1. Klein

2. Resnik

3. Sagiv L, Roccas S, Ciecuch J, Schwartz SH

4. Martins and Coetzee

5. Mashlah S

6. Beck JS

7. Bromberg-Martin ES, Sharot T

8. Wenzel A

همه ارزش‌ها، وزن یا اولویت یکسانی ندارند. برخی از آن‌ها مهم‌تر از دیگران هستند و قبل از پرداختن به دیگران باید آنها را ارضا کرد (اوسمو و همکاران، ۲۰۱۸). آبراهام مزلو^۲ (۱۹۴۳) این نکته را با سلسله‌مراتب نیازهای انسانی خود نشان می‌دهد. او معتقد است بقا اولویت بالاتری نسبت به امنیت دارد و امنیت اولویت بالاتری نسبت به پذیرش اجتماعی. عزت نفس را می‌توان تنها در حدی مطرح کرد که پذیرش اجتماعی برآورده شود. به‌طور مشابه، خودشکوفایی را می‌توان تنها در حدی دنبال کرد که عزت نفس ارضا شده باشد (سگیو و همکاران، ۲۰۱۷).

باورها، ارزش‌ها و هویت یک فرد معمولاً به‌طور ناخودآگاه بر اساس تجربیات شخصی او یا مشاهده تجربیات دیگران در مورد اینکه چه چیزی نتایج مطلوب یا نامطلوب در محیط ایجاد می‌کند، به‌دست می‌آید (هنل و همکاران، ۲۰۱۸). این ارزش‌ها و عقاید و باورها، هم به اخلاق فردی و هم اخلاق حرفه‌ای فرد شکل می‌دهد (میرتاج‌الدینی، ۱۳۸۴). اخلاق فردی، مسئولیت‌پذیری فرد است در برابر رفتار فردی خود، صرفاً به‌منزله یک فرد انسانی و اخلاق شغلی یا حرفه‌ای، مسئولیت‌پذیری یک فرد است در برابر رفتار حرفه‌ای و شغلی خود، به‌مثابه صاحب یک حرفه یا پست سازمانی (ایمانی‌پور، ۱۳۹۱). اصول اخلاق حرفه‌ای دارای بار و ارزش‌های والایی است که رعایت آنها در سازمان‌ها و هنجارهای اجتماعی نقش‌آفرین است (بیگزاده و همکاران، ۲۰۱۰). اخلاق حرفه‌ای در حقیقت یک فرایند تفکر عقلانی است که هدف آن محقق کردن این امر است که در جامعه چه ارزش‌هایی را چه موقع، باید حفظ و اشاعه نمود و نسبت به آن پایبند بود (عباسپورقاضی جهانی و حسین‌زاده، ۱۳۹۸). اخلاق حرفه‌ای به چگونگی رفتار، ادب و عمل شخص هنگام انجام کار حرفه‌ای می‌پردازد (ایمانی‌پور، ۲۷: ۱۳۹۱). درمجموع اخلاق حرفه‌ای نوعی تعهد اخلاقی و وجدان‌کاری نسبت به هر نوع کار، وظیفه و مسئولیت است. اخلاقی بودن در حرفه حاصل دانستن، خواستن، توانستن و نگرش است (قراملکی، ۱۷: ۱۳۸۷).

مدیریت اخلاق حرفه‌ای در محیط کار، منافع بسیاری را برای سازمان‌ها اعم از منافع عملکردی و اخلاقی در پی خواهد داشت که این موضوع به‌ویژه در عصر حاضر که منابع انسانی با ارزش‌های بسیار متنوعی در محیط کار ارتباط دارند، صادق است (حسن‌مرادی، ۱۳۹۶). عدم رشد

1. Osmo F, Duran V, Wenzel A, de Oliveira IR, Nepomuceno S

2. Maslow

3. Sagiv L., Roccas S., Ciesciuch J., Schwartz S.H

4. Hanel P.H.P., Litzellachner L.F., Maio G.R

اخلاق حرفه‌ای در مشاغل و سازمان‌ها و توسعه‌نیافتگی آن به‌عنوان یک دانش، عوامل فراوانی دارد که یکی از آن‌ها کم‌کاری در حوزه اخلاق پژوهی به‌طور عام و اخلاق حرفه‌ای به‌طور خاص است (قراملکی، ۱۳۸۶). از سوی دیگر، در شرایط متغیر و پویای امروز، تمام سازمان‌ها برای بقا ناچارند پیوسته قابلیت‌ها و شایستگی‌های خود را توسعه دهند تا بتوانند پاسخ‌گوی شرایط متحول و متفاوت محیطی باشند (جینزبرگ و همکاران^۱، ۲۰۱۶).

شواهد نشان می‌دهد که جامعه ایران هم‌اکنون و بی‌تردید در سال‌های آینده بیش از هر چیز دیگری نیازمند توجه به پرورش انسان‌ها یا به‌عبارتی شهروندان متخلق به ارزش‌های اخلاقی است (سعیدی رضوانی، ۱۳۸۶). کم‌مهری به ساحت تربیت اخلاقی در کشور در وجه عملی آن بیشتر دیده می‌شود. با وجود تحقیقات قابل‌توجهی که درباره اخلاق در عرصه مباحث فلسفی و روان‌شناختی و حتی جامعه‌شناختی انجام شده است، اما پژوهش‌ها در خصوص تربیت اخلاقی با الگوگیری در عمل از بزرگان هم‌چون سردار قاسم سلیمانی که متخلق به ارزش‌های اخلاقی می‌باشد در خور توجه نیست. روشن است که دانش و توانایی لازم برای توسعه مباحث نظری و عملی در زمینه تربیت اخلاقی به‌ویژه در نظام تربیت رسمی و عمومی مستلزم واکاوی و تحلیل ویژگی‌های رفتاری افراد بزرگ تاریخ و استخراج مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای در رفتار و عمل و اندیشه بزرگان است که نقش رهبری تحول‌آفرین را در جامعه ایفا می‌نمایند. این رهبران، پیروان را به‌گونه‌ای ارتقا می‌دهند که به سطوح بالاتری از ارشدیت و آرمان‌ها دست یابند، اهتمام فراوانی برای رسیدن به دستاوردهای برتر و احراز خودشکوفایی به‌کار بندند و به تعالی سازمانی و جامعه بیندیشند (رحمانی مقدم، ۱۳۹۷ به نقل از پولیتیس، ۲۰۰۴). بنابراین چنین رهبران تحول‌گرایی، از طریق گفتار و کردار کل جامعه را دچار تحول نموده و نفوذ فراوانی در میان پیروانشان دارند. این نوع رهبری زمانی اتفاق می‌افتد که رهبران علائق دیگران را به کار افزایش دهند، آنان را از هدف‌ها و مأموریت‌ها آگاه سازند و پیروانشان را تشویق کنند که فراتر از منافع فردی بیندیشند (ستین و کینگ^۲، ۲۰۱۵).

1. Ginsburg & et al

2 Politis

3. Cetin& Kinik

پیشینه تحقیق

در باب اهمیت پرداختن به اخلاق حرفه‌ای، اندیشمندان متعددی اظهار نظر کرده‌اند و پیشینه موضوع، حتی به حکومت هخامنشیان و یونان باستان هم می‌رسد. بحث آن در یونان وقتی آغاز شد که تدوین یک نظم سیاسی جدید مطمح نظر قرار گرفت. این سیاست در نظر یونانیان می‌باید مجالی را برای نیل اهل مدینه به فضایل اخلاقی فراهم سازد. در آن زمان اخلاق حرفه‌ای مطرح نبود. البته، اصناف و اهل حرفه رسوم و شعایری داشتند؛ اما چیزی مثل اخلاق مهندسی نداشتند (داوری اردکانی، ۱۳۸۹).

جهانگیری و میررفیعی (۱۴۰۱) در تحقیقی با عنوان «بررسی نقش شهید سلیمانی در مقابل منازعات امنیتی رژیم صهیونیستی و تروریسم جهانی از منظر حقوق بشر» به این نتیجه رسیدند که فرمانده شجاع و دلاور نیروی قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با داشتن تفکری نظامی، اندیشه استراتژیک و به مانند یک دیپلمات زیرک، به عنوان نیروی فعال در سیاست خارجی ایران نقشی مهم ایفا می‌کرد. قاسم سلیمانی برای جمهوری اسلامی، تنها یک فرمانده نظامی نبود، او «نماد مقاومت» بود که پایه‌های جمهوری اسلامی در آن بنا شده است.

باقری دولت‌آبادی در سال ۱۴۰۰ در مقاله‌ای با عنوان «انقلاب اسلامی و مکتب‌سازی» مکتب شهید سلیمانی را مورد بررسی قرار داده و مکتب این شهید بزرگوار را ادامه مکتب امام خمینی (ره) دانسته و آن را دارای خصوصیتی همچون شجاعت‌طلبی، شجاعت و شهامت، اخلاص و دینداری، آینده‌نگری، تکلیف‌گرایی، اخلاق‌مداری، خدمت‌رسانی به محرومان، دشمن‌شناسی و تمرکز بر هدف معرفی کرده است.

شمس‌الدینی در سال ۱۳۹۹، نیز به بررسی سبک زندگی اسلامی در اندیشه شهید قاسم سلیمانی پرداخت و به این نتیجه رسید که در اندیشه شهید قاسم سلیمانی سبک زندگی اسلامی در هر دو بُعد حیات انسان تبیین شده است که دارای شاخص‌هایی در هر دو بُعد حیات فردی و اجتماع انسان می‌باشد.

رفیعی طاهری و عبدیان در سال ۱۳۹۹ در تحقیقی با عنوان «نشانه‌شناسی و نمادشناسی شخصیت شهید سلیمانی» به بررسی ابعاد شخصیتی و رفتاری حاج قاسم سلیمانی با توجه به شاخص‌های فرماندهی و شناسایی ابعاد وجودی ایشان از طریق صداوسیما جمهوری اسلامی از منظر صاحب‌نظران حوزه رفتاری پرداختند. شاخص‌های شناسایی شده در دو محور فردی و

اجتماعی به ترتیب اولویت شامل خدامحوری، تعبد و اخلاص، اخلاقی بودن، شجاعت، روحیه مقاومت، ولایت‌مداری، شهادت‌طلبی، گذشت و ایثار، فروتنی و ساده‌زیستی، شخصیت فوق‌العاده تأثیرگذار (کارزماتیک)، اعتمادبه‌نفس، مثبت‌اندیشی، چابکی، هوش هیجانی بالا، سازمان‌دهی رفتاری مناسب و اخلاق اجتماعی شامل فرامرزى بودن، روحیه همدلی داشتن، مردمی بودن و فارغ از هر جناح سیاسی بودن، شوخ‌طبعی، قابل قبول و قابل احترام بودن جمعی، مهارت مذاکره و دستگیری از نیازمندان می‌باشند.

خانی و محمدی نیز در سال ۱۳۹۹ در مقاله‌ای با عنوان «بازشناسی مؤلفه‌های مکتب شهید سلیمانی مبتنی بر بیانات امام خامنه‌ای» تعداد ۱۶۴ مضمون اصلی از بیانات امام خمینی (ره) استخراج نموده و آنها را ذیل شش مضمون سازمان‌دهنده جای دادند. این شش مضمون عبارت بودند از: ویژگی‌های شهید، اقدامات شهید، برکات این شهادت عظیم، وظیفه مردم، ایام‌الله و نهاد انسانی نیروی قدس. درنهایت این شش مضمون سازمان‌دهنده، ذیل مضمون فراگیر «مکتب حاج قاسم سلیمانی» جای گرفتند.

بیات و سید طباطبایی نیز در سال ۱۳۹۹ در مقاله‌ای با عنوان «الگوی مطلوب ارتباطات میان‌فردی در سلسله‌مراتب فرماندهی: مورد مطالعه شهید حاج قاسم سلیمانی» به این یافته دست پیدا کردند که روابط میان‌فردی شهید سلیمانی متأثر از «جایگاه افراد در سلسله‌مراتب فرماندهی»، در طیفی از «قاطعیت و رسمیت تا صمیمیت و عدم رسمیت» قرار داشت. هرچه افراد در سلسله‌مراتب فرماندهی به شهید سلیمانی نزدیک‌تر بودند، رفتار او با قاطعیت و رسمیت بیشتری همراه بود. هرچه افراد در سلسله‌مراتب پایین‌تری قرار داشتند، رفتار آن شهید غیررسمی‌تر و با صمیمیت بیشتری همراه بود.

پهلوان شریف و کاظمی شورپی (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «تبیین الگوی شایستگی مدیران جهادی تمدن‌ساز (مورد مطالعه: شهید قاسم سلیمانی)» به بررسی سبک و سیره شهید سلیمانی به‌عنوان یکی از مدیران جهادی تمدن‌ساز موفق و شناخته‌شده پرداختند و الگویی متناسب با سه بُعد سلوک مدیر جهادی در زمینه‌های فردی، سازمانی، ملی و فراملی به‌عنوان مضمون‌های فراگیر سطح دو و شایستگی‌های شخصیت معنوی، فضایل اخلاقی، شخصیت قوی و تأثیرگذار؛ روحیه جهادی در کارها، نگاه راهبردی، انسان‌مدار بودن؛ انقلابی بودن؛ شخصیت جامع‌الاطراف داشتن، مردم‌داری، مسئولیت‌پذیری، جذب حداکثری و اقدام فراتر از مرزها به‌عنوان مضمون‌های فراگیر

سطح یک ارائه کردند.

قرباغی و ازگلی (۱۳۹۹) نیز به واکاوی سبک رهبری سردار شهید حاج قاسم سلیمانی الگوی متعالی رهبری خدمتگزار پرداخته و به این نتیجه رسیدند که «مهرورزی با مردم»، «تکلیف‌گرایی»، «تخلیق به ارزش‌های الهی»، «تمرکز بر مأموریت»، «معنویت فردی»، «شخصیت با صلابت»، «پرورش کارکنان»، «داشتن آرمان متعالی»، «اخلاص در عمل» و «بصیرت زیاد» مؤلفه‌های سبک متعالی رهبری خدمتگزار شهید قاسم سلیمانی می‌باشند.

ترابی کلاته در سال (۱۳۹۹) به بررسی مؤلفه‌های اخلاق حکمرانی در مکتب شهید سلیمانی پرداخت و به این نتیجه رسید که ویژگی‌هایی همچون ارزش‌گرایی و اصول‌مداری، استکبارستیزی، امام‌باوری و امام‌یاوری، پاسداری از انقلاب و نظام، تواضع و احترام، خادمی، شخصیت جامع، شهادت‌طلبی، فسادستیزی و ساده‌زیستی، شاکری، مخلصی، مجاهدی، مشرفی و آینده‌نگری، مدیریت پدران و مشفقانه، مردم‌داری و مردم‌باوری، نفوذ و محبوبیت شخصیتی، هدفمندی و هدف‌گرایی و... مؤید وجوه حکمرانی، تقید، تشریح اسلامی، دینی و روحیه انقلابی و جهادی این شهید بزرگوار می‌باشند.

گنج‌بخش در سال (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «شناسایی عوامل شکوفایی فضایل اخلاقی حکمران مبتنی بر مکتب شهید سلیمانی» به بررسی عوامل مؤثر بر رشد و شکوفایی فضایل اخلاقی حکمران اسلامی با تأسی به این مکتب پرداخت. این نوشتار پس از تبیین فضایل اخلاقی حکمرانی بر اساس نظریه‌پردازی امام راحل (ره) و رهبر انقلاب؛ به تطبیق آن با رویه شهید سلیمانی پرداخت و در تشریح عوامل مؤثر بر رشد و شکوفایی آن به عوامل خانوادگی و محیطی و همچنین تأثیر اراده اشاره کرده و در خصوص ویژگی‌های اخلاقی این شهید و چگونگی ترویج مکتب ایشان بحث نموده است.

سعیدی و همکاران (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان «شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای در سازمان» ۲۴ مؤلفه اخلاق حرفه‌ای را شناسایی نموده و ویژگی‌های افراد دارای اخلاق حرفه‌ای را در هفت مؤلفه اصلی دسته‌بندی کردند. این مؤلفه‌ها عبارت بودند از: توکل حرفه‌ای، تعهد حرفه‌ای، تعلق حرفه‌ای، تحول حرفه‌ای، تداوم حرفه‌ای، تخصص حرفه‌ای و تکامل حرفه‌ای.

سپنجی و عسکرنیا در سال (۱۳۹۸) در تحقیق با عنوان «اخلاق حرفه‌ای در حوزه روابط عمومی و عملکردهای آن» به این نتیجه رسیدند که از بُعد برون‌سازی روابط عمومی برای رسیدن

به مرز ماندگاری و پایداری در افکار عمومی باید صداقت، امانت و حقیقت را که اساس یک ارتباط اخلاق مدار است، رعایت شود و عدم تعهد به اجرای اخلاق و رفتار حرفه‌ای نیز تهدیدی برای مرگ سازمان تلقی می‌شود.

خیاط مقدم و طباطبایی نسب (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای در مدیریت» ۳۷ مؤلفه را شناسایی نموده و در پنج شاخص دسته‌بندی کردند. این مؤلفه‌ها عبارت بودند از: مسئولیت‌پذیری، توکل به خدا، صداقت، امانت‌داری، عدالت و ... .

بررسی‌ها نشان می‌دهد تحقیقات متعددی درباره شهید حاج قاسم سلیمانی انجام گرفته است؛ اما آنچه موضوع مقالات و تألیفات بوده، بیش از هر چیز، جنبه‌های نظامی، سیاسی، مذهبی، اجتماعی و مدیریتی بوده است. البته در برخی نوشته‌ها نیز به تبیین سبک زندگی این شهید بزرگوار پرداخته شده، اما عموماً نگارش‌ها با یک نگاه کلی، همراه بوده است. در بُعد اخلاقی نیز، مقالات تنها بر مؤلفه‌های فرماندهی و رهبری شهید تکیه کرده‌اند؛ لذا محققین بر آن شدند با توجه به ضرورت پرداختن به حفظ و ترویج‌های ارزش‌های اخلاقی سردار سلیمانی در جامعه و تأثیری که رعایت این اصول بر کنش و واکنش‌های سازمانی می‌گذارد از یک طرف کارایی و اثربخشی سازمانی و همچنین نوع نگاه تسهیل‌کننده روند اجرایی‌شدن این ارزش‌ها در بین آحاد مردم مخصوصاً مسئولین، به بحث در زمینه مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای مبتنی بر آموزه‌های سردار سلیمانی بپردازند؛ زیرا امروزه اصول اخلاق حرفه‌ای یک پیش‌شرط در مدیریت سازمان‌ها محسوب می‌شود. اگر بپذیریم کارکردهای مدیریت در معنای واقعی مرتبط با مسئولیت و مسئولیت‌پذیری است و مسئولیت‌پذیری را از پایداری به رعایت اصول اخلاقی منبعث بدانیم به این اصل اساسی می‌رسیم که اخلاق حرفه‌ای یک دانش است که باید بر مبنای یک سیر منطقی و عقلانی ایجاد و پشتیبانی شود. ضعف در اخلاقیات منجر به کاهش ارتباطات و افزایش خسارات می‌شود. این مفروضات امروزه تا حدی اهمیت یافته است که موفقیت را برگرفته از اخلاق حرفه‌ای می‌دانند و اخلاق حرفه‌ای را مرتبط با اعتمادآفرینی فرض می‌کنند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر به دنبال شناسایی مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای با نگاهی تحلیلی کاربردی از منظر سردار سلیمانی بوده است و با عنایت به عنوان و سؤال‌های مطروحه، پژوهش به شیوه توصیفی و

از نوع تحلیل اسنادی انجام شده است. جامعه پژوهش شامل تمامی اسناد، مدارک و منابع مرتبط با موضوع مورد بررسی می‌باشد. از آنجاکه در پژوهش حاضر، همه منابع و مراجع موجود فیش‌برداری و در راستای هدف پژوهش مورد استفاده قرار گرفته است، نمونه‌گیری انجام نشده و همه منابع و مراجع در دسترس مذکور مورد بررسی و تحلیلی واقع شده است. بر این اساس، ابتدا چهار کتاب حاج قاسم ۱ (۱۳۹۸)، حاج قاسم ۲ (۱۴۰۰) تألیف شکوریان‌فرد، از چیزی نمی‌ترسیم (۱۳۹۸) تألیف سردار قاسم سلیمانی و کتاب سلیمانی عزیز تألیف طهماسبی، موسوی و قربانی در (۱۳۹۹) مطالعه و سپس در سطح عبارت خرد شدند. در مرحله کدگذاری باز که نخستین مرحله تحلیل داده‌های تئوری است، مفاهیم استخراج شد؛ بدین معنی که ابتدا متن کتاب‌های موجود که حاصل مصاحبه با هم‌زمان شهید و خود شهید بزرگوار بود خط به خط خوانده شد، سپس در یک کادر خط‌ها مورد تفسیر قرار گرفت و از هر کدام یک یا چند مفهوم استخراج گردید، آنگاه که کار مفهوم‌سازی پایان یافت، از تجمیع مفاهیمی که حول یک موضوع خاص قرار می‌گرفتند مقوله‌سازی صورت گرفت. در مرحله سوم، کدگذاری انتخابی انجام و مقوله هسته استخراج شد و در محور تحلیل‌های پژوهش حاضر قرار گرفت.

برای تعیین اعتبار داده‌های به‌دست‌آمده از تکنیک‌های سه سویه‌سازی تثلیث (منابع تاییدگر از جمله همسوسازی داده‌ها، خودبازبینی محقق، کنترل اعضا و جهت‌دهی تئوریک) استفاده شد. در همسوسازی داده‌ها، داده‌های کافی از منابع چندگانه اعم از پیشینه نظری و پژوهشی و یافته‌های محقق جمع‌آوری و کنترل گردید. در تکنیک خودبازبینی محقق نیز، فرایند و نتایج تحلیل به‌طور مستمر و مداوم توسط محقق بازنگری قرار گرفت. به‌منظور بررسی کنترل اعضا، متغیرهای استخراج‌شده از تحلیل متون به سه نفر از صاحب‌نظران حوزه و دو نفر از استادان اخلاق و معارف اسلامی در دانشگاه باهنر و دانشگاه فرهنگیان کرمان ارائه و مورد پالایش قرار گرفت.

یافته‌های تحقیق

جدول شماره ۱ نمونه‌ای مختصر از تولید کدهای اولیه (استخراج مفاهیم) کتاب از چیزی نمی‌ترسم

عبارت	کد اولیه (مفهوم)
قدرت خداوند را در این حرکت می‌دیدم	توجه به خدا
از بوی غذا می‌فهمیدم چیست	حس قوی
من و خواهرانم بر بالین مادرم می‌نشستیم گریه می‌کردیم	دلسوزی و مهربانی
بدهی پدرم مرا از مادرم بیشتر نگران کرد	همدردی

تصمیم گرفتم من به شهر بروم و به هر قیمتی قرض پدرم را ادا کنم	مسئولیت‌پذیری
اصرار زیاد کردم، من تازه‌وارد چهارده‌سالگی شده بودم. آن‌هم بچه ضعیف که تا به‌سختی می‌توانستم کوله‌ام را حمل کنم	مصمم بودن در کار
بوی همشهری، بوی مادرم... را استشمام کردم و از غربت بیرون آمدم	دلسوزی
از دوران کودکی نماز می‌خواندم	عبادت
نماز خواندم و نذر کردم اگر کار خوبی گیرم آمد، یک کله‌قند داخل زیارت بگذارم	یاد خدا و عبادت
یاد مادرم افتادم و خواهران و برادرانم. سرم را زیر لحاف کردم و گریه کردم.	مهربانی
طبیع عشایری‌ام و مناعت‌طبع پدر و مادرم اجازه نمی‌داد این‌جوری غذا بخورم.	طبیع بلند
گفتم نه. من با همین کار کردن می‌توانم درس هم بخوانم	اولویت‌سنجی
هیچ ترسی از کسی هم نداشتیم	شجاعت
اساساً ورزش تأثیر زیادی بر اخلاق دینی من داشت	خودسازی
حالا به‌شدت به او علاقه‌مند شده بودم (امام خمینی)	ولایت‌مداری
ادب و احترام به بزرگ‌تر و ورزش موجب شده بود مورد احترام هر دوی آن‌ها باشم	ارزشمندی

جدول شماره ۲. نمونه‌ای مختصر از تولید کدهای اولیه (استخراج مفاهیم) کتاب حاج قاسم جلد ۱

کد اولیه (مفهوم)	عبارت
نوسازی و رفع ایرادات تشکیلات	نیاز به تقویت و افزایش گردان‌خواص داریم
پشتیبانی معنوی	اما او هم حال مارا می‌دانست، اول راهیمان کرد مشهد پاپوس امام رضا.
اعتماد به اطرافیان	فرمانده که باشی نیروهایت را می‌شناسی! نمی‌گویی: می‌شود؟ می‌توانی؟
خردگرایی	اسلحه‌ها را گرفت و به‌جایش موتور آب برایشان تهیه کرد
خودمراقبتی	گفت: نه ما به این سفره‌ها عادت نمی‌کنیم. بهتر از خودمان مراقبت کنیم و از این تشریفات خالی باشیم.
ساده‌زیستی	گفت: اینا چی! یعنی من روی تشک و پتوی گرم و نرم بخوابم؟
احترام و تکریم	بالاخره سعادت پیدا کردم و کف پای مادرم را بوسیدم
بزرگی و عظمت	آقا فرمودند: این آقای حاج قاسم هم از آنهایی است که شفاعت می‌کند ان‌شاءالله
شرم و حیا	همه خندیدند، همه به‌جز سردار سلیمانی که خجالت‌زده سر به زیر انداخته بود.
مجاهدت	آقا ادامه دادند: چون امکانات ایشان، امکانات قول دادن و شفاعت کردنش، الآن خیلی خوب است.
بزرگی و عظمت	همان جلوی در از ایشان خواستم... گفت: باشد قول می‌دهم، فقط صدایش را در نیآور
پرهیز از فرصت‌طلبی	به دخترش می‌گفت: دخترم برای حل مشکلات، نگوئی که دختر من هستی

اما حاجی تنها با ۲۰ نفر از نیروهایش راهی شد	جذب و گزینش استعداد برتر
حاج قاسم با همان کت و شلواری که تنش بود مقابل اسیر عراقی ایستاد، کت و شلوارش را نشان داد و گفت: می‌بینی، لباس من برای جنگ نیست.	قاطعیت همراه با شجاعت
وای بر شما... اگر رهبرم سید علی دستور بدهد لباس نظامی بپوشم	ولایت‌پذیری

جدول شماره ۳. نمونه‌ای مختصر از تولید کدهای اولیه (استخراج مفاهیم) کتاب حاج قاسم جلد ۲

عبارت	کد اولیه
حاج قاسم مأمور شد تا امنیت را برقرار کند.	مسئولیت‌پذیری
چند فرارگاه عملیاتی مستقر شدند.	اولویت‌بندی، آماده‌سازی زیرساخت‌ها
جلسات جدی	تعامل و مشاوره
برنامه‌ها، شناسایی کارها	برنامه‌ریزی
بعد از حضور پرتوان لشکر ۴۱ و تدبیرهای حاج قاسم شده بودند زمین‌کار و زندگی بدون ترس	تدبیر و خلاقیت
حاج قاسم بود و نیروهای پا به رکاب و گوش به فرمانش	جذب نیروهای برتر
بعد از شناسایی گسترده مناطق و رصد برنامه‌اشرار توانست مقابل تمام شرارت‌های آنها سدی بسازد از امنیت	تدبیر و برنامه‌ریزی
سخنش اثرگذار بود، قانع‌کننده بود، تأثیرگذار بود.	تدبیر و توانایی
راهی مشهدش کرد، پابوس امام رضا (ع)	نفوذ و تأثیرگذاری
توبه به درگاه حق با وساطت امام.	پایبندکردن اعضا به اسلام
جوان گل‌فروش نگاهی به درجه‌های حاج قاسم کرد و گفت: چرا گذاشتید ایشان بیایند، درست نیست.	مرامی بودن و شجاعت
حاجی تهدیدش کرد به انفجار هواپیما و خلبان ترجیح داد، بنشیند.	شجاعت
همان صحنه همیشگی، همان حاج قاسم همیشه‌ای	ساده زیستی
نماز شب، نماز شب، نماز شب، کلید تمام عزت‌ها.	پایبندکردن اعضا به مکارم‌الاخلاق
گفت: یه حسرتی به دلم مونده، من به رضایتی از مادرم گرفتم، اما نتونستم از پدرم بپرسم که از من راضی بود یا نه؟	پایبندکردن اعضا به مکارم‌الاخلاق
کرمان که می‌آمد یک وعده خودش را مهمان مادر علی می‌کرد.	احترام و تکریم خانواده شهدا

جدول شماره ۴. نمونه‌ای مختصر از تولید کدهای اولیه (استخراج مفاهیم) کتاب سلیمانی عزیز

عبارت معنایی	کد اولیه (مفهوم)
نمی‌توانستم صبر کنم هماهنگی نظامی انجام شود، ممکن بود بچه‌ها را بکشند و یا منتقلشان کنند	احساس مسئولیت

عبارت‌های عنوان‌دار	قبر من ساده باشد مثل دوستان شهیدم. بر آن کلمه سرباز قاسم سلیمانی بنویسی نه فروتنی
مشتاق می‌رفت در دل مردم، با همه دم‌خور می‌شد	مردمداری
اگر غریبه‌ای وارد جمعمان می‌شد نمی‌فهمید یک فرمانده عالی‌رتبه نظامی میان ماست، بس همه چیز ساده بود و تشریفاتی در کار نبود	سادگی
سید من یا شما زنده می‌مانم و با شما می‌میرم	از خودگذشتگی
این کت‌وشلواری که تنش می‌بینی، باور کن به زور قبول کرده برای مراسم بپوشه و الا همین قدر هم وقتش رو تلف نمی‌کنه	انضباط کاری
خودش ایستاد پای کار، خودش رفت و لبه جلویی منطقه نبرد را معلوم کرد، خودش شناسایی اولیه را انجام داد	پیگیری
دست همه توی یک سفره می‌رود از فرمانده گرفته تا نیروهای بسیجی	تواضع
همه کنار هم یک نوع غذا خوردیم، عرب و عجم، رزمنده و فرمانده	رفق ورزی و مدارا
مثل خودمان بود، ساده ساده، دمپایی پلاستیکی ساده پاکرده بود	ساده زیستی
مثل همه مردم توی صف می‌ایستاد	نفی خودکامی
تا زنده بود نگذاشت حرفی از خودش باشد هیچ‌وقت	فروتنی
مبادا خودت را معرفی کنی که دختر من هستی	نفی خودکامی
حتی یک برگه توییخی نداد دست کسی	اصل بردباری

کدگذاری محوری و انتخابی

در مرحله دوم یا همان کدگذاری محوری، بر اساس مدل پارادایمی کدگذاری محوری، یک مقوله اصلی از فهرست طبقات (مراحل قبل) انتخاب شد و مرکزیت فرایند کدگذاری محوری قرار گرفت. در کدگذاری محوری، تم‌های جدا از هم در چارچوبی معنادار در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند و روابط میان آن‌ها، به‌ویژه رابطه تم محوری با سایر تم‌ها مشخص می‌شود. کدگذاری محوری به ایجاد گروه‌ها و تم‌ها منجر می‌شود. تمامی کدهای مشابه در گروه خاص خود قرار می‌گیرند. سپس تمامی کدهای ایجادشده دوباره بازبینی شده، با متون مقایسه می‌شوند تا مطلبی از قلم نیفتد. نتایج حاصل از کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی در جدول ۵ نشان داده شده است و مشاهده می‌شود که آنها در ۱۰ مقوله فرعی و ۴ مقوله اصلی دسته‌بندی شده‌اند.

جدول شماره ۵. کدگذاری محوری و انتخابی مفاهیم استخراج شده

مقاله اصلی	مفاهیم ثانویه	مفاهیم اولیه
اخلاق فردی	انعطاف پذیری	داشتن حس زیباییشناسی درک عواطف و احساسات درک و پذیرش عقاید و دیدگاه‌های مختلف مهربانی اولویت‌سنجی
	همدلی	داشتن حس نوع‌دوستی داشتن حسن نیت داشتن صداقت و رک‌گویی اهمیت قائل شدن برای منافع دیگران داشتن قدرت بخشندگی از خودگذشتگی احترام و تکریم خانواده شهدا پشتیبانی معنوی
	جاذبه عمیق	جلب اعتماد خودباوری و عزت‌نفس برقراری عدالت اعتقاد قوی فروتنی شجاعت تدبیر و توانایی قاطعیت همراه با شجاعت

۴۳ آداب و شیوه اخلاق	تعهد	داشتن تعهد نسبت به دیگران داشتن اهداف بالاتر در زمینه شخصی و شغلی پایبندی به اصول اخلاقی و کاری عدم مصالحه و سازش به خاطر مصالح مسلمین پیگیری انضباط کاری خودمراقبتی نوسازی و رفع ایرادات تشکیلات مصمم بودن در کار درستکاری مسئولیت‌پذیری داوری در مورد خود بدون تعصب پذیرش اشتباهات و اصلاح آن
	الهام‌بخشی	انگیزه و اشتیاق تقویت روحیه افراد تشویق سربازان نهادینه کردن رفتار مجاهدت و گذشت تقویت روحیه مشارکت
	شفافیت ارتباطی	اشتراک گذاشتن دانش و اطلاعات با دیگران توانایی بیان نظرات و عقاید برخورداری از قدرت پرسشگری احترام و تکریم اعتماد به اطرافیان خیرخواهی روراست بودن با مردم در میان گذاشتن مشکلات و معضلات کاری با هم‌زمان
اخلاق حقیقی	پردازش متوازن	تصمیم‌گیری درست داشتن برنامه مدون برنامه‌ریزی جذب و گزینش افراد مستعد خردگرایی پرهیز از غرض‌ورزی

		نداشتن تعصب نابجا ارزیابی عادلانه
	چشم‌انداز اخلاقی	صداقت در عمل و رفتار گوش دادن به نظرات روحیه انتقادپذیری پایبندی به اصول و تعهدات اخلاقی داشتن نظم و ترتیب بردباری پرهیز از فرصت‌طلبی شرم و حیا
اخلاق عدالتی	چشم‌انداز مشارکت	ایجاد وفاق و همدلی خلق زبان مشترک روحیه چالش‌پذیری امیدوار کردن افراد به آینده‌ای روشن نفی خودکامی معاشرت سازنده
	برون‌گرایی	برقراری ارتباط دوستانه جمع‌گرا بودن بیان نظرات خود با جرات و بدون تردید داشتن تحرک و فعالیت در کار رفق‌ورزی و مدارا مردمداری تواضع انضباط کاری

مطابق با جدول ۵، چهار عامل و ۱۰ شاخص از منابع موجود شناسایی شد. این عوامل و شاخص‌ها عبارت‌اند از: ۱. اخلاق فردی که شامل انعطاف‌پذیری، همدلی و جاذبه عمیق؛ ۲. اخلاق و وظیفه‌گرایانه شامل تعهد، الهام‌بخشی و شفافیت ارتباطی؛ ۳. اخلاق حقوقی شامل پردازش متوازن و چشم‌انداز اخلاقی؛ و ۴. اخلاق عدالتی شامل چشم‌انداز مشارکت و برون‌گرایی.

اخلاق فردی: به تعبیر برخی محققان اخلاق فردی، فضایل و رذایلی است که در محدوده روابط فرد با خود و یا فرد با خدا مورد مطالعه قرار می‌گیرد؛ فضایی مانند محاسبه و مراقبه، قوت

نفس، اطمینان قلب، انکسار نفس، وقار، آزادمنشی، سکوت ممدوح، خوف از خدا، اخلاص و رجاء و رذایلی مانند غفلت، خودبینی، ضعف نفس، دون‌همتی، خوف مذموم، شتاب‌کاری، بیهوده‌گویی، سکوت مذموم و ناامیدی از رحمت خدا (کلاتری، ۱۳۸۵: ۵۲). بر اساس چنین دیدگاهی می‌توان بر اساس تحلیل صورت‌گرفته از کتب موجود (جدول ۱)، شاهد وجود تمامی فضایل اخلاقی در سردار سلیمانی بود. این صفات تماماً در او نهادینه شده و همواره در موقعیت‌های مختلف از او بروز می‌نمود. او متخلق به عدالت در اخلاق فردی بود به این معنی که توانسته بود بین قوا و ابعاد مختلف وجودی خود تعادل برقرار کند.

اخلاق و وظیفه‌گرا^۱: هدف اخلاق وظیفه‌گرا آن است که فرد صرف‌نظر از عواقب و نتایج هر کار وظیفه‌اش را انجام دهد. (اسپیچنر^۲، ۲۰۰۵) وظیفه به بیان ساده عبارت است از: انجام کاری که از لحاظ اخلاقی درست است و پرهیز از کاری که از لحاظ اخلاقی نادرست است بدون آن که به نتایج آن توجه شود (فریمن^۳، ۲۰۰۱) به اعتقاد بسیاری از محققان وظیفه‌شناسی با علم اخلاق درهم‌تنیده‌اند و از آن به‌عنوان علم‌الاخلاق نیز یاد می‌شود (مؤمنی و قیومی، ۲۰۱۰) وظیفه‌شناسی علاوه بر آنکه بر بهبود عملکرد سازمان و ارتقای بهتر آن تأثیرگذار است می‌تواند در بهبود دیدگاه سایر افراد جامعه نیز ثمربخش باشد (هورچوس^۴، ۲۰۱۳) وظیفه‌گرایی خود به دو نوع تقسیم می‌شود: وظیفه‌گرایی عمل‌نگر و وظیفه‌گرایی قاعده‌نگر. وظیفه‌گرایان عمل‌نگر به دنبال این هستند که وظیفه اخلاقی ما را برای هر مورد جزئی و خاص مشخص کنند؛ یعنی می‌خواهند بدانند که مثلاً فلان فرد در فلان موقعیت خاص چه باید بکند یا چه نباید بکند. در مقابل وظیفه‌گرا یا قاعده‌نگر بر این باورند که ما قواعدی را برای تشخیص صواب و خطا در اختیار داریم. نظریه امر الهی یا نظریه قائلان به حسن و قبح شرعی و همچنین نظریه اخلاقی کانت از جمله مشهورترین نظریان وظیفه‌گرای قاعده‌نگر به حساب می‌آید (مصباح یزدی، ۱۳۹۱) که می‌توان رفتار و عمل سردار سلیمانی را نمودی از وظیفه‌گرایی قاعده‌نگر محسوب نمود که ریشه در نظریه امر الهی دارد، چرا که هرگاه سردار بنا به گفته رأس، در موقعیتی قرار می‌گرفت که در آن بیش از یکی از این وظایف در نگاه نخست بر او الزام‌آور می‌شد، آن موقعیت را به‌طور کامل تا جایی که می‌توانست بررسی

1. Deontological ethics

2. Spielthener G

3. Freeman S

4. Hursthouse R

می‌کرد تا اینکه به نظری متأملانه دست می‌یافت که انجام آن وظیفه را وظیفه بی‌چون‌وچرای خود در آن موقعیت می‌دانست.

اخلاق عدالتی: عدالت در اسلام دقیقاً مبتنی بر حق بوده و بیانگر حقوق منصفانه در ارتباطات فردی و اجتماعی است. مفهوم عدالت و قلمرو آن در دیدگاه اسلامی بیشتر در محور انسان و ارتباط او با خود و خدا و جامعه تبیین می‌شود.

در علم اخلاق، عدالت یکی از چهار فضیلت برتر و بنیادین است که حکما در کنار «حکمت» و «شجاعت» و «عفت» مطرح کرده‌اند، بلکه عدالت را تمام فضیلت دانسته‌اند (ذاکری، ۱۳۸۴: ۳۴). به دلیل اهمیت داشتن و فضیلت بودن عدالت است که امام علی (ع) می‌فرماید: «به خدا سوگند اگر هفت اقلیم را با آنچه در زیر آسمان هاست به من بدهند تا خدا را نافرمانی کنم که پوست جوی را از مورچه‌ای ناروا بگیرم، چنین نخواهم کرد. همانا این دنیای آلوده شما نزد من از برگ جویده شده دهان ملخ پست‌تر است (نهج‌البلاغه، ۳۲۷: ۱۳۹۰، خطبه ۲۲۴). بی‌شک مکتب سلیمانی همچون مکتب اهل بیت (ع) مکتبی ظلم‌ستیز است و شرط اصلی پذیرش حاکمیت‌ها و بیعت با فرمانروایان را عدالت می‌داند. این موضوع در تمامی کتاب‌هایی که در وصف این سردار بزرگ از زبان افرادی که به گونه‌ای با ایشان در ارتباط بوده‌اند به چشم می‌خورد.

اخلاق حقوقی: در اینجا تمرکز بر رعایت حقوق افراد و نیت و قصد آنان در اعمال و رفتارشان است؛ بدین معنی که باید برای تمامی افراد انسانی حرمت و ارزش قائل بود و نمی‌توان حق یک انسان را به خاطر نتیجه‌ای که برای جمع دارد پایمال کرد. حقوقی چون آزادی بیان، آزادی انتخاب حرفه، آزادی در حریم زندگی خصوصی و شخصی و آزادی در دریافت اطلاعات، برای افراد همیشه محفوظ بماند و مسئولین سازمان‌ها باید این حقوق را محترم شمرده و در احقاق آن برای اعضا خود تلاش کنند و از سوی دیگر قصد و نیت فرد نیز از اهمیتی فراوانی برخوردار است؛ بدین معنی که نیت فرد در رفتار او باید مبتنی بر مصلحت و خیرخواهی باشد و قصد او ضایع ساختن حقوق دیگران نباشد (بیگزاده و همکاران، ۱۳۸۹).

نتیجه‌گیری

اخلاق نمایان‌کننده شخصیت فرد است و این اخلاق حرفه‌ای است که شخص را به شکل مطلوب چه در جامعه و چه در بین همکارانش مطرح می‌کند. در چارچوب این اخلاق حرفه‌ای

است که نقش‌پذیری افراد در جامعه شکل می‌گیرد و انسان‌ها را به هم معطوف‌تر می‌کند و ارتباط اجتماعی بین اشخاص را گسترش می‌دهد. بر این اساس پژوهش حاضر با هدف شناسایی شاخص‌ها و مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای در آموزه‌های مکتب سردار سلیمانی انجام شد. در شناسایی مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای، کتاب‌های موجود مورد تحلیل قرار گرفت و پس از کدگذاری‌های باز و انتخابی و محوری، ۲۱۸ خرده مؤلفه شناسایی و اخذ شده است که با تفکیک و دسته‌بندی این خرده مؤلفه‌ها و شناسایی وجوه مشترک و وجه افتراق آنها، تعداد ۱۰ مؤلفه فرعی (انعطاف‌پذیری، همدلی، تعهد، جاذبه عمیق، الهام‌بخشی، شفافیت ارتباطی، پردازش متوازن، چشم‌انداز اخلاقی، چشم‌انداز مشارکت و برون‌گرایی) شناسایی شد و سپس در طی کدگذاری انتخابی از میان شاخص‌های موجود، چهار مؤلفه اصلی شناسایی گردید که عبارت‌اند از: اخلاق فردی، اخلاق وظیفه‌گرایانه، اخلاق عدالتی و اخلاق حقوقی. در تبیین این یافته می‌توان گفت که سردار سلیمانی نسبت به دانش، ضعف‌ها و قوت‌های خود و زمینه‌ای که در آن کار می‌کرده آگاهی داشته و با اعتمادبه‌نفس، امیدوار، خوش‌بین، آینده‌نگر، منعطف، اخلاقی و دارای وجدان‌کاری بوده و فرصت‌هایی را برای رشد ظرفیت‌های خود و سایرین ایجاد می‌نمود؛ لذا پیاده‌سازی الگوی فرهنگ «اخلاق حرفه‌ای» با استفاده از آموزه‌های این سردار بزرگ در سازمان‌ها و مؤسسات می‌تواند توسعه فردی و سازمانی را به دنبال داشته و باعث شکل‌گیری رفتارهای حرفه‌ای در جامعه شود. بررسی ادبیات موضوع در زمینه اخلاق حرفه‌ای حاکی از آن است که اگرچه تاکنون مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای بر اساس آموزه‌های سردار سلیمانی مورد بررسی قرار نگرفته است، اما خانی و محمدی (۱۳۹۸) نیز در بررسی ویژگی‌های شخصیتی سردار شهید در کلام رهبر معظم انقلاب، ایشان را به‌عنوان فردی بی‌نظیر از جهت ویژگی‌های فرماندهی و رهبری معرفی نموده و شجاعت و تدبیر، اخلاص را از صفات بارز سردار مطرح کرده‌اند. همچنین نتایج تحقیق حاضر با یافته‌های پژوهش ترابی کلاته قاضی (۱۳۹۹) که به بررسی مؤلفه‌های اخلاق حکمرانی شهید سلیمانی پرداخته است مطابقت دارد، او نیز در طی تحلیل متون سخنرانی‌ها، مصاحبه‌ها و وصیت‌نامه شهید بزرگوار و سایر منابع معتبر به این نتیجه رسید که تواضع و احترام، خادمی، شخصیت جامع، شهادت‌طلبی، ساده‌زیست بودن، شاکری، مخلصی، مجاهدی، مشرفی و آینده‌نگری، مدیریت پدرانانه و مشفقانه، مردم‌دار و مردم‌باور، نفوذ و محبوبیت شخصیتی، هدفمند و هدف‌گرا از ویژگی‌های بارز این شهید بزرگوار بوده است. تجلیات رفتاری سردار شهید را در آثار مرقمی (۱۳۹۹) و بیات و

سید طباطبایی (۱۳۹۹) هم می‌توان برشمرد: پرهیز از تظاهر، ابراز احساسات، خدمت بی‌منت، وقف کار، صداقت، محبت، سازگاری، اعتقادات همراه با عمل، دوستی خالصانه، عمل صالح، ایثار، تواضع، وفای به عهد و شجاعت. این در حالی است که رفیعی و عبدیان (۱۳۹۹)، شاه‌محمدی (۱۳۹۷)، خیاط مقدم و طباطبایی نسب (۱۳۹۵)، شاه‌علی و همکارانش (۱۳۹۴)، سعیدی و همکارانش (۱۳۹۹) نیز در پژوهش‌های خود صداقت، درستکاری، امانت‌داری، تعهد، مسئولیت‌شناسی، مردم‌داری و... را از مهم‌ترین مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای دانستند. مؤلفه‌هایی که وقتی فراگرد هم می‌آیند، جامعیت پایه‌های پدیدار شدن اخلاق حرفه‌ای را به‌تصویر می‌کشند و او را به‌عنوان یک مکتب و یک چراغ راه و یک مدرسه درس‌آموز معرفی می‌کنند. منظومه‌ای که همه اجزای آن با یکدیگر همگون و هماهنگ هستند. در این شاکله شخصیتی، تضاد و شک و تردید و نوسان دیده نمی‌شود. او یک اسطوره است، اما نه اسطوره‌ای از عهد باستان بلکه اسطوره‌ای پیش چشم، ملموس و مربوط به جامعه کنونی ما، الگویی عینی برای هر کسی که بخواهد در مسیر کمال گام بردارد. مسلماً تبیین و بررسی هر یک از این مضامین و تدوین منشور اخلاقی که مجموعه‌ای از رهنمودهای اخلاقی و ارزشی برگرفته از آثار بزرگان و بررسی تجارب زیسته این شخصیت‌های دینی و مذهبی و گاهی سیاسی، توأم با مصداق‌هایی از زندگی آنها در کتاب‌های درسی جهت الگوسازی نسل جوان، ارزشمند بوده، می‌تواند کمک بزرگی به رهروان این افراد در جامعه اسلامی باشد. علاوه بر این پیشنهاد می‌گردد که بررسی نقش الگویی سردار سلیمانی در ایران و جهان قبل و بعد از شهادت، مورد توجه ویژه استادان جهت مطالعات دانشگاهی علی‌الخصوص دانشگاه فرهنگیان قرار بگیرد تا ضمن تبیین آزادگی وی و بهره‌گیری از الگوی تربیتی ایشان، از اندیشه و اخلاق حرفه‌ای ایشان در راستای تربیت معلم حرفه‌ای استفاده شود.

منابع

- نهج البلاغه (۱۳۹۰). ترجمه محمد دشتی، قم: مؤسسه تحقیقاتی امیر المومنین (ع).
- ایمانی‌پور، معصومه (۱۳۹۱). اصول اخلاق حرفه‌ای در آموزش. اخلاق و تاریخ پزشکی، ۵(۶)، ۲۵-۳۸.
- باقری دولت‌آبادی، علی (۱۴۰۰). انقلاب اسلامی و مکتب‌سازی: نمونه موردی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی. مطالعات دفاع مقدس، ۷(۲۸)، ۲۷-۵۰.
- بیات، عبدالحمید؛ و سیدطباطبایی، سید مهدی (۱۳۹۹). الگوی مطلوب ارتباطات میان‌فردی در سلسله‌مراتب فرماندهی، مورد مطالعه شهید حاج قاسم سلیمانی. مدیریت اسلامی، ۲۸(۴)، ۱۶۹-۱۸۵.
- پهلوان شریف، محمدامین؛ و کاظمی شوری، محمدحسین (۱۳۹۹). تبیین الگوی شایستگی مدیران جهادی تمدن‌ساز (مورد مطالعه: شهید قاسم سلیمانی). مدیریت اسلامی، ۲۸(۴)، ۱۴۱-۱۶۸.
- ترابی کلاته قاضی، علی (۱۳۹۹). مؤلفه‌های اخلاق حکمرانی در مکتب شهید سلیمانی. حکمرانی متعالی، ۱(۱)، ۸۱-۱۰۸.
- جهانگیری، سعید؛ و میررفیعی، حکیمه‌السادات (۱۴۰۱). بررسی نقش شهید سلیمانی در مقابل منازعات امنیتی رژیم صهیونیستی و تروریسم جهانی از منظر حقوق بشر. حقوق و مطالعات نوین، ۳(۸)، ۱-۲۳.
- حسن‌مرادی، نرگس (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین ابعاد اخلاق حرفه‌ای مدیران با مؤلفه‌های تعهد سازمانی کارکنان. مشاوره شغلی و سازمانی، ۹(۳)، ۳۲-۵۴.
- خانی، علی؛ و محمدی، حمیدرضا (۱۳۹۹). بازشناسی مؤلفه‌های مکتب شهید سلیمانی مبتنی بر بیانات امام خامنه‌ای. مطالعات راهبردی بسیج، ۲۳(۸۶)، ۵-۳۸.
- خیاط مقدم، سعید؛ و طباطبایی نسب، سیده مهدیه (۱۳۹۵). مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای در مدیریت. اخلاق در علوم و فناوری، ۱۱(۱)، ۱۲۷-۱۳۶.
- داوری اردکانی، رضا (۱۳۸۹). ملاحظاتی درباره اخلاق در جهان علم و مهندسی. آموزش مهندسی ایران، ۱۲(۴۶)، ۱-۱۵.
- ذاکری، علی‌اکبر (۱۳۸۴). اخلاق مسئولان نظام اسلامی. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- رحمانی‌مقدم، محمدرضا (۱۳۹۷). بررسی تأثیر سبک رهبری تحول‌گرا بر نوآوری استراتژیک سازمانی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد، واحد الکترونیکی تهران.
- رفیعی طاری، ندا؛ و عبدیان، محیا (۱۳۹۹). نشانه‌شناسی و نمادشناسی شخصیت شهید سلیمانی. مطالعات دینی رسانه، ۲(۵-۶)، ۱۱۲-۱۳۲.
- سپینچی، امیر عبدالرضا؛ و عسکرنیا، سارا (۱۳۹۸). اخلاق حرفه‌ای در حوزه روابط عمومی و عملکردهای آن. مطالعات بین‌رشته‌ای در رسانه و فرهنگ، ۹(۱)، ۱۲۵-۱۰۹.

- سعیدی رضوانی، محمود؛ و غلامی، فاطمه (۱۴۰۱). آینده زیست اخلاقی ایرانیان در پرتو عرفی شدن و سکوت: (تحلیل واکنش دانشجویان در مواجهه با امر حجاب در گروه مجازی). آینده پژوهی انقلاب اسلامی، ۳(۱)، ۶۱-۷۴.
- سعیدی، معصومه سادات؛ فقیهی، علیرضا؛ سیفی، محمد؛ و ناطقی، فائزه (۱۳۹۹). شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای در سازمان. اخلاق در علوم و فناوری، ۱۵(۴)، ۱۳۱-۱۳۷.
- سلیمانی، قاسم (۱۳۹۸). از چیزی نمی‌ترسیدم. تهران: مکتب حاج قاسم.
- شاه‌علی، مهرزاد؛ رشیدپور، علی؛ کاوسی، اسماعیل؛ و اعتباریان، علی‌اکبر (۱۳۹۴). طراحی الگوی پیاده‌سازی اخلاق حرفه‌ای در سازمان‌های ایران. مدیریت شهری، ۱۴(۳۹)، ۳۹۳-۴۰۵.
- شاه‌محمدی، محمدعلی (۱۳۹۷). شناسایی و اولویت‌بندی مؤلفه‌های اخلاق حرفه‌ای کارکنان شاغل در شبکه بهداشت خراسان شمالی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت منابع انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی شاهرود.
- شکوربان فرد، نرجس (۱۳۹۸). حاج قاسم ۱، تهران: عهد مانا.
- شکوربان فرد، نرجس (۱۴۰۰). حاج قاسم ۲. تهران: عهد مانا.
- طهماسبی، عالمه؛ موسوی، لیلا؛ و قربانی، مهدی (۱۳۹۹) سلیمانی عزیز، تهران: مؤسسه حماسه باران.
- عباسپورقاضی جهانی، زهرا؛ و حسین‌زاده، امیرعلی (۱۳۹۸). بررسی رابطه رهبری معنوی و سرمایه‌گذاری فکری با اخلاق حرفه‌ای مدیران مدارس منطقه آذرشهر. مطالعات جامعه‌شناسی، ۱۱(۴۳)، ۱۰۹-۱۲۷.
- قرباباغی، میثم؛ و ازگلی، محمد (۱۳۹۹). واکاوی سبک رهبری سردار شهید حاج قاسم سلیمانی الگوی متعالی رهبری خدمتگزار. مدیریت اسلامی، ۲۸(۴)، ۱۱۳-۱۳۹.
- قراملکی، احد (۱۳۸۶). روش‌شناسی مسئولیت‌پذیری در سازمان. پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، ۴۹ و ۵۰، ۲۲۵-۲۳۶.
- قراملکی، احد (۱۳۸۷). اخلاق حرفه‌ای در تمدن ایران و اسلام. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- کلاتری، علی‌اکبر (۱۳۸۵). اخلاق زندگی، ج ۱، قم: نشر معارف.
- گنج‌بخش، محمود (۱۳۹۹). شناسایی عوامل شکوفایی فضایل اخلاقی حکمران مبتنی بر مکتب شهید سلیمانی. حکمرانی متعالی، ۱(۱)، ۱۱-۳۲.
- لشکر بلوکی، مجتبی (۱۳۸۷). چارچوب تدوین ارزش‌ها و اخلاق حرفه‌ای پژوهش‌های علمی و فناوری. اخلاق در علوم و فناوری، ۳(۲۰۱)، ۱۰۵-۱۱۴.
- مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۹۱). پیش‌نیازهای مدیریت اسلامی، تحقیق و نگارش، غلامرضا متقی‌فر، قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (قدس سره).
- میرتاج‌الدینی، سیدمحمد رضا (۱۳۷۴). اخلاق کارگزاران حکومت از دیدگاه اسلام. تهران: مرکز چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی.

- Beck JS. (2011). *Cognitive behavior therapy: Basics and beyond*. Guilford press
 Bromberg-Martin ES, Sharot T. (2020). *The value of beliefs*. *Neuron*.;106(4):561-5
- Cetin, M. O., & Kinik, F. S. F. (2015). *An analysis of academic leadership behavior from the perspective of transformational leadership*. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*,207, 519-527
- Freeman S. (2001). *Encyclopedia of ethics*. USA:University of Virginia
- Ginsburg, L., Berta, W., Baumbusch, J., Rohit Dass, A., Laporte, A., & et al. (2016). *Measuring work engagement, psychological empowerment, and organizational citizenship behavior among health care aides*. *The Gerontologist*, 56(2), 1-11.
- Hanel P.H.P., Litzellachner L.F. (2018)., *Maio G.R. An Empirical Comparison of Human Value Models*. *Front. Psychol.* 2018;9:1643. doi: 10.3389/fpsyg.2018.01643
- Hursthouse R. (2013). *Normative virtue ethics*. *Ethica*; 645
- Klein LA (2017) *A free press is necessary for a strong democracy*. *ABA Journal*. http://www.aba-journal.com/magazine/article/free_press_linda_klein?icn=most_read
- Martins N, Coetzee M (2011). *Staff perceptions of organisational values in a large South African manufacturing company: exploring socio-demographic differences*. *SA Journal of Industrial Psychology* 37(1):1–11
- Mashlah S. (2015). *The Role of People's Personal Values in the Workplace*. *Int. J. Manag. Appl. Sci.* 2015;1:2394–7926.
- Osmo F, Duran V, Wenzel A, de Oliveira IR, Nepomuceno S, Madeira M, Menezes I. *The Negative Core Beliefs Inventory: Development and Psychometric Properties*. *Journal of Cognitive Psychotherapy*. 2018 Apr 1;32(1):67-84.
- Rahman.A. (1956).*Human Values & Professional Ethics*. Institute of Science and Technology
- Resnik DB (2012) *Ethical virtues in scientific research. Accountability in Research* 19(6):329–343
- Sagiv L, Roccas S, Cieciuch J, Schwartz SH. (2017). *Personal values in human life*. *Human Behaviour*.;1(9):63
- Spielthener G. (2005). *Consequentialism or deontology?* *Philosophia*; 33(1): 217-235.
- Wang X, Li F, Sun Q (2018) *Confucian ethics, moral foundations, and shareholder value perspectives: an exploratory study*. *Business Ethics: A European Review* 27(3):260–271
- Wenzel A. (2012). *Modification of core beliefs in cognitive therapy*. *Instandard and innovative strategies in cognitive behavior therapy*.